

УДК 658.713:656.2

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЛІЗИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Лук'янова О.М., аспірантка (УкрДАЗТ)

У статті розглянуті основні етапи лізингового процесу для кожного з учасників. Запропоновано вдосконалену класифікацію видів лізингу, яка є узагальненням існуючих.

Ключові слова: лізинг, класифікація, лізинговий процес.

Постановка проблеми. Розвиток ринку лізингових послуг має особливе значення для держави, яке полягає в поживленні інвестиційної активності, мобілізації фінансових коштів саме під інвестиційні проекти, гарантоване їх використання для переоснащення виробництва тощо. Держава через використання механізмів лізингової діяльності (податкові пільги, прискорена амортизація) може сприяти збільшенню виробничого та експортного потенціалу країни. Незважаючи на перспективність цього бізнесу для всіх причетних суб'єктів (лізингодавці, лізингоотримувачі, виробники продукції, яка надається у лізинг, держава та ін.), порівняно зі світовим ринком частка України є мізерною.

Останнім часом лізингова діяльність на залізничному транспорті має позитивну тенденцію, але більш потужний розвиток цьому явищу може надати всебічне розуміння процесу лізингу, а саме його основних етапів. Невідомою частиною даного процесу є класифікація видів лізингу, яка й досі має чималу кількість інтерпретацій. Саме впорядкована класифікація видів лізингу дозволить визначити, який саме вид лізингу варто використати в тій або іншій конкретній ситуації, що найбільшою мірою буде здатний задовольнити економічні інтереси прямих суб'єктів лізингу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед останніх публікацій треба відмітити оглядову статтю присвячену лізингу залізничної техніки, в якій зазначено, що найбільш активно ринок лізингу серед країн СНГ розвивається в Росії. Починаючи з 2006 р. доля залізничного транспорту у лізинговому портфелі істотно збільшилась. Основну долю в загальному портфелі галузі займає лізинг рухомого складу для вантажних перевезень [1]. Питаннями оптимізації процесу лізингу залізничного рухомого складу в Україні займалися Ломотько Д.В., Панкратов В.І., Сушарин Є.В. [2], можливостями оновлення рухомого складу за рахунок фінансового лізингу займався Чередниченко О.Ю. [3].

Виділення невирішених частин загальної проблеми. У теорії лізингу, а також світовій і українській його практиці існує значний ряд його різновидів, що володіють безліччю приватних умов, що дозволяє говорити про високий ступінь його гнучості й визначає аналіз його класифікації. Аналіз існуючих різновидів класифікації лізингу

представляється нам корисним як з погляду теорії, так і з погляду конкретного суб'єкта господарювання. Науково обґрунтована класифікація лізингу дозволяє чітко визначити місце кожної лізингової операції й зв'язку між ними в їхній загальній системі. Класифікація лізингу має істотне значення з погляду практичного його використання, що обумовлено специфікою й різними умовами реалізації лізингових угод.

Не менш істотним ніж класифікація видів лізингу є розробка понятійного апарату, а саме визначення поняття лізинговий процес. До сьогодні основні теоретичні розробки в області лізингу торкалися понять самого лізингу, його форм та видів, лізингодавця, лізингоотримувача, лізингових платежів, і практично не розкрито сутності процесу лізингу, послідовних дій всіх його учасників.

Мета статті полягає в розкритті змісту поняття «лізинговий процес» та узагальненні існуючих класифікацій видів лізингу.

Виклад основного матеріалу. Під лізинговим процесом на рівні суб'єктів господарювання ми розуміємо впорядковану сукупність взаємозалежних дій основних суб'єктів лізингу по організації та реалізації лізингової угоди, які забезпечують досягнення економічного ефекту кожному суб'єктові. З певною часткою умовності лізинговий процес на рівні суб'єктів господарювання можна представити у вигляді трьох взаємозалежних етапів, які послідовно змінюють один одного: підготовчий, організаційний, експлуатаційний.

Необхідність аналізу змісту основних етапів лізингового процесу обумовлена складністю багатобічних комерційних майнових відносин, особливостями й умовами лізингових угод, що, в остаточному підсумку, дозволить мати чітке уявлення потенційному лізингоотримувачу про механізм проведення лізингової угоди і її економічної доцільності.

Схематично лізинговий процес в укрупненому виді представлений на рис. 1.

– Початок першого етапу лізингового процесу характеризується з'ясуванням потенційним лізингоотримувачем потреби в необхідних основних виробничих засобах: визначає для яких цілей необхідне майно, якого типу, його технічні характеристики, на який період часу, його вартість, хто продавець (виробник), умови поставки.

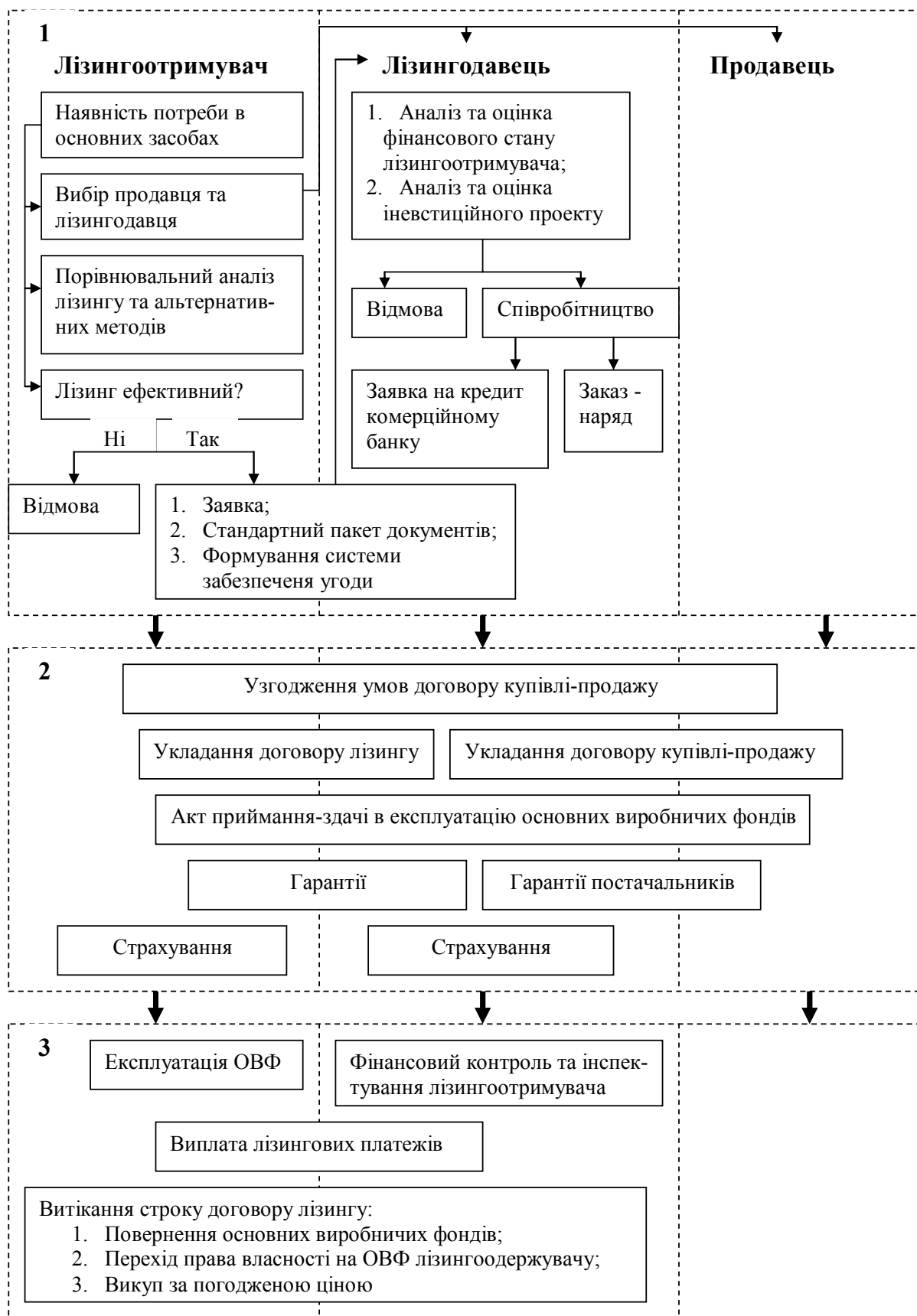

Рисунок 1 - Етапи лізингового процесу

Наступним кроком підготовчого етапу є вибір лізингодавця. Здійснюючи вибір лізингової компанії майбутній лізингоодержувач повинен враховувати:

відкритість лізингової компанії (хто засновники, партнери, клієнтська база, які джерела фінансування та їхня надійність, які лізингові угоди були реалізовані), здійснюється оцінка надійності лізингової компанії;

умови надання майна в лізинг. На які строки укладаються договори, мінімальна й максимальна вартість договору лізингу, розмір додаткового забезпечення, офіційні документи для надання, строки їхнього розгляду, гарантії дотримання конфіденційності. Особливої уваги вимагають фінансові умови: обов'язковість авансового платежу, періодичність лізингових платежів, розподіл платежів по періодах (зростають, зменшуються, незмінні), момент виплати (постнумерандо, пренумерандо), розмір комісійної винагороди й база нарахування.

Маючи дану інформацію та з огляду на власне майнове та фінансове становище суб'єкт господарювання повинен попередньо визначити на яких умовах готовий укласти договір лізингу з лізинговою компанією та провести порівняльний аналіз можливих методів фінансування реальних інвестицій у власну господарську діяльність і зупинити вибір на економічно ефективному.

Визначивши лізинг як найкращий спосіб рішення придбання реального матеріального активу потенційний лізингоодержувач уточнює свій вибір об'єкта лізингу та майбутнього продавця. У випадку, якщо лізингоодержувач не в змозі самостійно здійснити вибір, то вирішити завдання вибору може лізингова компанія.

Для лізингодавця підготовчий етап лізингового процесу характеризується більш складною організаційною роботою.

Лізингодавець проводить рекламну кампанію, що розкриває економічні переваги лізингу для потенційних контрагентів, досліджує ринок лізингових послуг, вивчає попит на певні види майна та ціни на супутні послуги, визначає ліквідність майна, вивчає ринок майна, що було в експлуатації. Лізингові компанії створюють власну інформаційну базу на різні об'єкти лізингу, маючи на меті пошук потенційних лізингоодержувачів. Разом з тим, варто погодитися з деякими авторами [4, 5], що визначальна роль належить лізингоодержувачу, саме він виступає ініціатором укладання лізингового договору.

Після ретельного вивчення всіх умов і особливостей майбутньої лізингової угоди майбутній лізингоодержувач виконує вимоги обраного лізингодавця. Здійснюється первинна робота по підготовці та обґрунтуванню юридичних документів. Оформляються:

– заявка лізингоодержувача лізинговій компанії, необхідна для проведення попереднього

аналізу можливості фінансування лізингової угоди (на основі заявки лізингова компанія зробить первісний розрахунок лізингових платежів, що лізингоодержувач може використати при складанні фінансової частини бізнес-плану);

– стандартний пакет документів, надаваний у лізингову компанію (установчі та інші правові документи, фінансові документи, бізнес-план з додатками, документи по забезпеченню угоди, проект контракту на придбання об'єкта лізингу (договір купівлі-продажу), додаткові документи по запиту лізингодавця);

– висновок про фінансовий стан лізингоодержувача та ефективність інвестиційного проекту. Проводиться детальна експертиза представленої лізингоодержувачем документації, аналіз і оцінка його фінансово-господарської діяльності та ефективність інвестиційного проекту. У результаті аналізу лізингова компанія ухвалює рішення щодо доцільності продовження співробітництва або дає мотивовану відмову;

– заказ-наряд, що направляється лізинговою компанією продавцеві на поставку об'єкта лізингу. Заказ-наряд – це документ, що інформує продавця про одержання лізинговою компанією заявки від лізингоодержувача, у якому вказуються реквізити замовника, характеристики майна, строки виготовлення, його вартість. Продавець, одержавши заказ-наряд, повідомляє про це лізингову компанію та готовності його виконання;

– заявка, що направляється лізингодавцем комерційному банку, або іншому фінансово-кредитному інституту про надання позички для фінансування лізингової угоди. На основі заявки укладається кредитний договір.

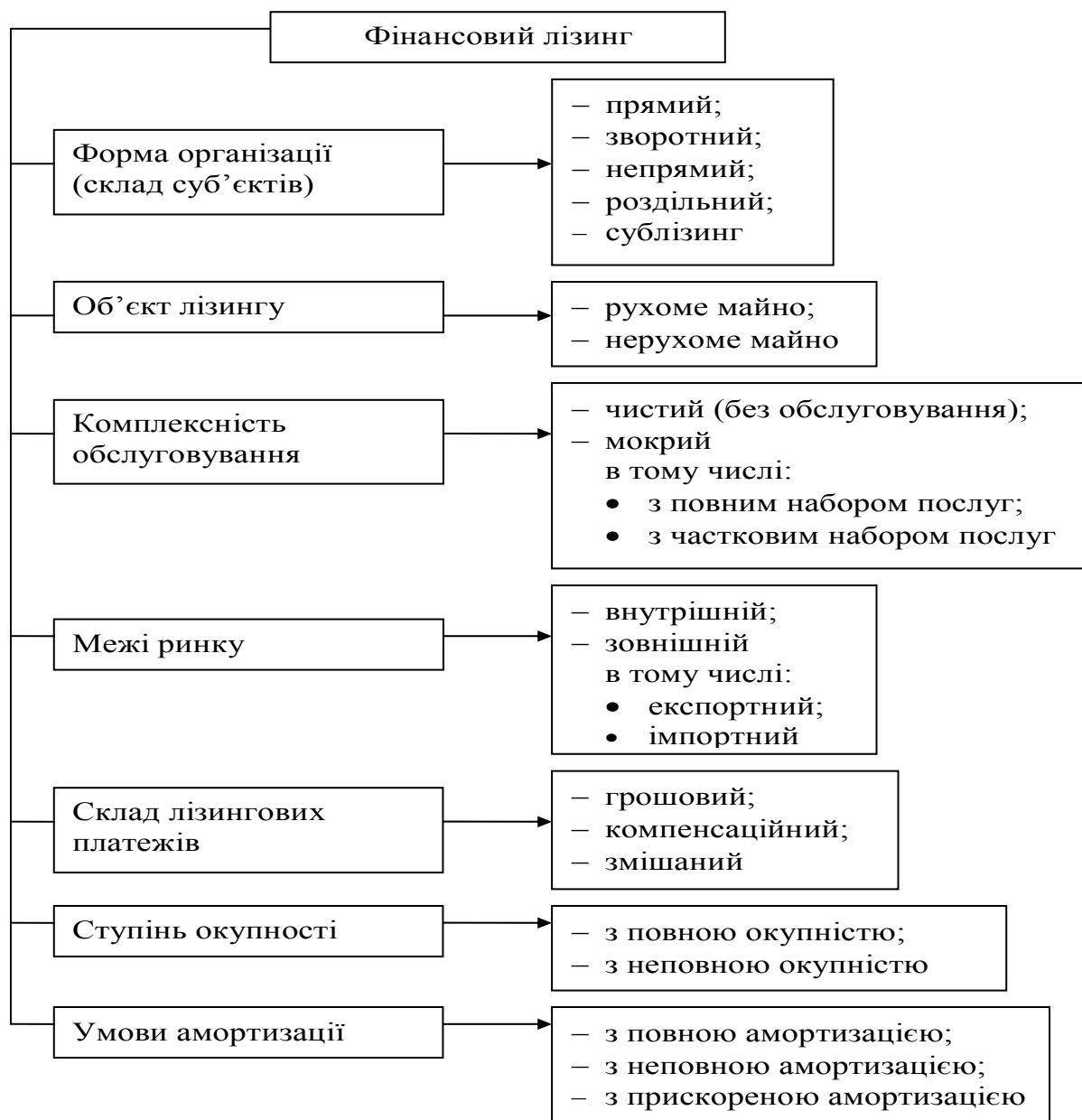
Саме на даному етапі обирається який саме вид лізингу більш відповідає вимогам лізингоодержувача.

Проведений аналіз економічної літератури по лізингу, що включає класифікації лізингу, показав, що класифікація, запропонована О.М. Чекмарьовою [4, с. 9], яка є одним з перших авторів, хто докладно розглянув дане питання, лежить в основі практично всіх більш пізніх робіт авторів [5, 6, 7, 8, 9]. Розглянуті класифікації мають в основі аналогічні ознаки класифікування. Проте, спірними є деякі ознаки, що лежать в основі авторських класифікацій. Наприклад, автор Овсак О.П. [10] виділяє оперативний лізинг, однак законом «Про фінансовий лізинг» даний вид лізингу вилучений з оборту тому що він є ототожненням оренди. В класифікаціях Дідур С.В., Слав'янської Н.Г. та Сапліної О.А. за ознакою «склад учасників» не виділений сублізинг, хоча згідно закону «Про фінансовий лізинг» даний вид лізингу виділений навіть в окрему статтю (ст. 5). Наприклад, виділення малого, стандартного та великого лізингу з абсолютними вартісними

значеннями [5, 9, 12]. Диференціація лізингу по розміру, обсягу, або вартості угоди більшою мірою залежить від розмірів компанії. Наприклад, для фінансово-промислової групи та підприємства дрібного або середнього бізнесу критерії віднесення лізингового проекту, що аналізується, до дрібного або великого будуть істотно відрізнятися. Некоректним є виділення таких видів лізингу як спеціальний та транзитний [7, 11, 13], що класифікується по ознаці «сектор ринку», тому що дані види лізингу є похідними від міжнародного і не можуть бути виділені в окремий вид. виходячи із самої економічної сутності

лізингу, його призначення, законодавчого визначення (національного) предмета лізингу, а також світовий і вітчизняної практики. Деякі автори, використовуючи різні класифікаційні ознаки, виділяють на їхній основі ідентичні види лізингу.

В результаті аналізу існуючих класифікацій та їх узагальнення автором було запропоновано таку класифікацію лізингу, яка може бути застосована на залізничному транспорті (рис. 2).

Рисунок 2 - Класифікація лізингу, яка може бути застосована на залізничному транспорті

На другому етапі лізингового процесу проводиться юридичний висновок двох основних договорів:

- договору купівлі-продажу між продавцем і лізинговою компанією на погоджених комерційних і технічних умовах (комплектність, строки й місце поставки, гарантійні зобов'язання, порядок приймання й ін.), досягнутих між лізингоотримувачем і продавцем, при цьому лізингоотримувач юридично не бере участь у договорі купівлі-продажу;

- договору лізингу між лізингодавцем і лізингоотримувачем.

Поряд із зазначеними договорами юридично оформляються й інші необхідні документи:

- акт приймання об'єкта лізингу, що свідчить про його поставку, монтаж і введення в експлуатацію. В акті засвідчується, що поставлене майно відповідає всім вимогам, записаним у заказі-наряді, повністю укомплектоване та готово до використання. З моменту підписання акту приймання лізингоотримувачу переходять права покупця (крім права власності) і всі ризики;

- договір страхування об'єкта лізингу, договір страхування ризику невиконання лізингових платежів;

- угода між лізингодавцем і продавцем (гарантії постачальників), відповідно до якої продавець зобов'язаний виконати певні дії, що нівелюють фінансові втрати лізингової компанії, пов'язані з невиконанням лізингових платежів;

- угода про технічне обслуговування.

На третьому, заключному етапі лізингового процесу здійснюється експлуатація об'єкта лізингу безпосередньо лізингоотримувачем.

Лізингоотримувач повинен експлуатувати отримане в тимчасове користування майно в точній відповідності з технічними інструкціями й рекомендаціями, забезпечувати схоронність об'єкта лізингу, проводити роботи з підтримки його в робочому стані, здійснювати, у випадку необхідності, поточний ремонт, провадити лізингові платежі відповідно до встановленого графіка.

Релевантним у процесі реалізації заключного етапу лізингового процесу є організація лізингоотримувачем комунікацій у формі надання інформації про поточний стан і використання об'єкта лізингу, регулярному наданні фінансових документів. Це дозволяє лізингодавцю протягом дії договору лізингу проводити моніторинг лізингового майна; фінансового становища лізингоотримувача, з метою підтвердження можливості забезпечити своєчасну виплату платежів; економічних показників реалізації інвестиційного проекту.

Після закінчення строку договору лізингу, виконанні всіх умов і виплати лізингових платежів у повному обсязі, між лізингодавцем і

лізингоотримувачем оформляються відносини по подальшому використанню об'єкта лізингу: повернення майна лізингодавцю; викуп по залишковій вартості; перехід права власності на майно лізингоотримувачу; пролонгація договору лізингу, або укладання нового договору лізингу.

У такий спосіб досягається позитивний ефект кожному суб'єктові: продавець одержує повну оплату майна; лізингодавець одержує лізингові платежі, що покривають витрати і які забезпечують необхідну норму прибутковості та ризикову премію; лізингоотримувач здобуває необхідне майно за допомогою менш витратного методу фінансування.

Висновки. Автором надане своє поняття лізингового процесу. Аналіз змісту основних етапів лізингового процесу, що обумовлений складністю багатобічних майнових відносин, особливостями й умовами лізингових угод, дозволить потенційному лізингоотримувачу мати чітке уявлення про механізм проведення лізингової угоди і її економічної доцільності.

На підставі аналізу досліджень провідних вчених з питань лізингу було зроблено висновок, що єдиної класифікації лізингу не існує, а в існуючих використовується різний набір ознак та критеріїв. З метою виключення дублювання ознак в різних критеріях було виявлено та систематизовано основні ознаки класифікації лізингу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. В 2010 г. лизинг железнодорожной техники будет по-прежнему востребован // Транспорт. – 2010. – №3. – с. 66 – 69.
2. Ломотько Д.В., Панкратов В.И., Сушарин Е.В. Оптимизация процесса лизинга железнодорожного подвижного состава в современных экономических условиях // Железнодорожный транспорт Украины. – 2009. – №5. – с. 28 – 31.
3. Чердиченко О.Ю. Финансовый лизинг как одна из возможностей обновления подвижного состава // Вісник економіки транспорту та промисловості. – 2009. - № 27. – с.70-71
4. Чекмарева Е.Н. Лизинговый бизнес: (Практ. пособие по организации и проведению лизинговых операций). — М.: Экономика, 1994. — 127 с.
5. Газман В.Д. Финансовый лизинг. - М.: ГУ ВШЭ, 2003. - 392 с.
6. Горемыкин В.А. Лизинг. - М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2003.-944 с.
7. Джуха В.М. Лизинг. Серия «Учебники, учебные пособия». Ростов н/Д. «Феникс», 1999. – 320 с.

8. Кресева Т.А. Основы лизинга. — Ростов н/Д: «Феникс», 2003. — 224 с.

9. Лещенко М.И. Основы лизинга: Учеб. пособие. — М.: Финансы и статистика, 2000. - 336 с.

10. Овсак О.П. Організаційно-економічне забезпечення лізингових операцій на авіаційному транспорті: Автореф. дис. екон. наук / Національний авіаційний університет. — К., 2003. — 19 с.

11. Слав'янська Н.Г. Організація лізингових відносин на підприємствах України: Автореф. дис.

екон. наук/ Українська академія банківської справи. — Суми, 1997. — 19 с.

12. Сапліна О.А. Управління лізингом на промислових підприємствах: Автореф. дис. екон. наук: 08.00.04/ Приазовський державний технічний університет. — Маріуполь, 2008. — 20 с.

13. Дідур С.В. Вдосконалення організаційно-економічного механізму розвитку лізингу в Україні: Автореф. дис. екон. наук / Науково-дослідний економічний інститут. — К., 1998. — 20 с.

Аннотація. В статті розглянуті основні етапи лізингового процесу для кожного з учасників. Предложена усовершенствованная классификация видов лизинга, которая является обобщением существующих.

Ключевые слова: лизинг, классификация, лизинговый процесс.

Summary. In the articles considered the basic stages of leasing process are for each of participants. The improved classification of types of leasing, which is generalization of existing is offered.

Keywords: leasing, classification, leasing process.

*Рецензент д.е.н., професор УкрДАЗТ Дейнека О.Г.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Єлагін Ю.В.*

УДК 658.12

КОНТРОЛІНГ, ЯК ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

*Лисьонкова Н.М., к.е.н., доцент,
Єрмоленко О.А., к.е.н., ст.викладач (УкрДАЗТ)*

Постійні перетворення в соціально-економічній сфері України зумовлюють господарюючих суб'єктів до неухильного пошуку ефективних методів організації виробництва на підприємствах різних форм власності з метою їх сталого розвитку. У ринкових умовах, для яких характерною рисою є висока невизначеність і нестабільність, організація виробництва передбачає значний обсяг робіт починаючи від планування закінчуючи контролем. Це пов'язано з посиленням конкурентних відносин, розвитком технологій, зростаючою диверсифікацією виробництва, ускладненням виробничих процесів та іншими факторами, що веде до висування нових вимог до системи внутрішнього контролю підприємств.

Ключові слова: бюджетування, контролінг, концепції контролінгу, управління, планування

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими та практичними завданнями. Витоки контролінгу лежать у галузі державного управління. Так вже у XV ст. при дворі англійського короля існувала посада з назвою «Countrollour», завданням якого було документування і контроль грошових і товарних потоків.

У сучасному значенні слово «контролінг» стало використовуватися в США, як

характеристика області завдань підприємства. Це пов'язано з тим, що в залізничній компанії Atchison, Topeka and Santa Fe Railroad у 1880 р. було введено посаду контролера, а в 1892 р. таку ж посаду було введено у компанії General Electric. Однак широкого розвитку контролінг здобув лише з 20-х років XX ст.

В даний час в Україні, в період проведення ринкових реформ, які супроводжуються масовою зміною власників, на підприємствах істотно